

IUS MATRIMONIALE

Ze studiów nad kościelnym prawem małżeńskim

(pod redakcją ks. Wojciecha Góralskiego)

TOM III

LUBLIN 1992

Nihil obstat
ks. prof. dr hab. Wojciech Góralski
(cenzor)

Imprimatur
dr Zygmunt Kamiński
Biskup Płocki
PŁOCK, 2 grudnia 1991 r. Nr 2231/91

Redaktor techniczny
Wiesław Kowalski

W serii publikacji Wydziału Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Papieskiego w Salamance z zakresu kanonicznego prawa małżeńskiego ukazała się cenna praca zbiorowa stanowiąca owoc XXI Tygodnia Prawa Kanonicznego w Hiszpanii, który odbył się w Barcelonie w 1988 r. A oto wykaz autorów i prac zamieszczonych w dziele: 1) S. Panizo Oralla — Niedojrzałość osoby ludzkiej jako przyczyna nieważności małżeństwa (s. 9-66); 2) F. Aznar Gil — Niezdolność do podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich: względna i czasowa? (s. 67-126); 3) J.J. Garcia Failde — Aplikacja niektórych tytułów nieważności małżeństwa zawartych w nowym Kodeksie Prawa Kanonicznego w stosunku do małżeństw zawartych przed jego wejściem w życie (s. 127-158); 4) A. Pérez Ramos — Wokół symulacji — wykluczenia w małżeństwie kanonicznym dzisiaj (s. 159-205); 5) M. Zayas — Wikariusz sądowy i sędziowie diecezjalni w aktualnym porządku kanonicznym (s. 207-254); 6) A. Molina Melia — Nowe aspekty w procesie małżeńskim „super rato” (s. 255-287); 7) J.M. Serrano Ruiz — Charakterystyka i znaczenie psychicznej opinii biegłego w trybunałach kościelnych w świetle przemówienia Jana Pawła II s. 289-319); 8) C. Ballus Pascual — Psychologiczne i psychiatryczne opinie biegłych w przypadkach nieważności małżeństwa (s. 321-331); 9) F. Badosa Coll - Regulacja prawna małżeństwa ze strony konstytucji (s. 333-369); 10) M. Calvo Tojo — Skutki prawne rozwiązania małżeństwa kanonicznego. Tematyka substancjalna (s. 371-388); 11) F. Vega Sala — Skutki cywilne rozwiązania małżeństwa kanonicznego. Tematyka procesowa (s. 389-409). Jak widać, tematyka poszczególnych prac odnosi się do kanonicznego prawa małżeńskiego tak substancjalnego, jak i procesowego

Uwagę czytelnika może skupić pierwsze studium, którego autorem jest S. Panizo Orallo, audytor Roty Hiszpańskiej, wypowiadający się na temat niedojrzałości jako przyczyny nieważności małżeństwa. Na wstępie swoich wywodów autor przypomina, czym jest małżeństwo zwracając szczególną uwagę na jego charakter personalistyczny (wspólnota osób). W związku z tym stawia pytanie dotyczące stopnia dojrzałości osoby, wymaganego do zawarcia umowy małżeńskiej. Nie jest łatwo na to pytanie odpowiedzieć, zauważa Panizo Orallo, tym bardziej, że samo pojęcie dojrzałości nie jest jednoznaczne. Prawo kanoniczne i psychologia powinny w związku z tym nawiązać odpowiedni dialog, do czego zresztą zachęca papież Jan Paweł II w przemówieniu do Roty Rzym-

skiej z 5 II 1987 r. Dojrzałość psychiczną, stwierdza następnie autor, należy odróżnić od dojrzałości kanonicznej. Ta ostatnia oznacza minimum wymagane do ważnego zawarcia małżeństwa, minimum pozwalające na powzięcie zgody małżeńskiej, która jest jego przyczyną sprawczą. Chodzi o dojrzałość proporcjonalną do aktu, jakim jest zawarcie małżeństwa.

Autor próbuje następnie wskazać na kryteria dojrzałości wymaganej do zawarcia umowy małżeńskiej. Jeszcze raz sygnalizuje różnice kryteriów przyjmowanych w psychologii i w prawie kanonicznym. Przypomina również, na czym polega rola biegłych w określaniu stopnia dojrzałości stron w sprawach o nieważność małżeństwa.

Znaczącym fragmentem pracy jest rozdział poświęcony różnym rodzajom niedojrzałości psychologicznej do małżeństwa.

Mówi się tu o niedojrzałości sądu, inaczej właściwego rozeznania oceniającego (por. kan. 1095, n. 2), niedojrzałości afektywnej (która może mieć wpływ na tę pierwszą), niedojrzałości seksualnej.

Na szczególną uwagę wśród zaprezentowanych w dziele studiów zasługuje następnie praca wybitnego kanonisty F. Aznar Gil'a, profesora prawa małżeńskiego w Papieskim Uniwersytecie w Salamance, na temat dwóch doniosłych kwestii związanych z tytułem nieważności małżeństwa, jakim jest niezdolność z przyczyn psychicznych do podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich (kan. 1095, n. 3). Autor sygnalizuje na wstępie, iż w trybunałach kościelnych mają miejsce nadużycia w orzekaniu nieważności małżeństwa z tytułu, o którym mowa. Odwołując się do nauczania papieża Jana Pawła II przypomina, iż nieważność małżeństwa sprawia jedynie prawdziwą niezdolność do podjęcia (i wypełnienia) istotnych obowiązków małżeńskich w chwili wyrażania zgody małżeńskiej, nie zaś trudności w realizacji wspólnoty życia i miłości. Wspomniana niezdolność winna mieć swoje źródło w jakiejś anomalii psychicznej.

F. Aznar Gil parusza następnie ważną kwestią związaną z pytaniem, czy „*incapacitas assumendi*” istniejąca w chwili zawierania umowy małżeńskiej powinna być trwała, czy też wystarczy przejściowa. Przytacza najpierw tezę tych, którzy są zdania, iż niezdolność powinna być trwała. Odwołują się oni w swojej argumentacji do przeszkody impotencji (wymagającej trwałości) uciekając się tutaj do analogii. Jednocześnie autor podkreśla, że większość kanonistów jest innego zdania nie wymagając trwałości „*incapacitatis*”. Wszak wspomniana analogia nie ma tu zastosowania, niezdolność nie jest przecież przeszkodą, lecz wadą zgody małżeńskiej, stąd nie wymaga trwałości. Wystarczy, że niezdolność ta występuje w momencie wyrażania konsensu. Stanowisko autora należy zdecydowanie podzielić. Ogromnym nieporozumieniem byłoby wymaganie trwałości od czegoś, co ma istnieć (lub też nie) w momencie decydującym o zawieraniu umowy małżeńskiej. Z kolei kanonista hiszpański stawia pytanie dotyczące czasowości przyczyny psychicznej

rodzącej „incapacitas assumendi”. I tutaj konsekwentnie utrzymuje, że wystarczy jej istnienie w momencie wyrażania konsensu małżeńskiego.

Innym doniosłym zagadnieniem, którym zajmuje się autor jest pytanie o to, czy niezdolność do podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich powinna być absolutna, czy też wystarczy relatywna, inaczej względna. Absolutna ma miejsce wówczas, gdy czyni podmiot niezdolnym do podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich z kimkolwiek, względna zaś występuje wtedy, gdy nupturient niezdolny jest do podjęcia tychże obowiązków jedynie w stosunku do określonej osoby (lub osób). Nawiązując do literatury Aznar Gil zauważa, że ci, którzy wymagają charakteru absolutnego „incapacitatis” czynią to w obawie przed ewentualnym orzeczeniem nieważności małżeństw z powodu różnicy charakterów (nie do pogodzenia). Wielu natomiast kanonistów opowiada się za wystarczalnością niezdolności relatywnej. Autor informuje również, że orzecznictwo Roty Rzymskiej opowiada się bardziej za niezdolnością absolutną. Wyraża przy tym własne stanowisko, w myśl którego wystarczy niezdolność relatywna, której bynajmniej nie można utożsamiać z niezgodnością charakterów.

Całe dzieło „Curso de Derecho Matrimonial y Procesal Canonico” stanowi niewątpliwie cenny wkład wybitnych autorów hiszpańskich w rozwój literatury kanonistycznej na odcinku prawa małżeńskiego. Zasługuje ono na szersze zainteresowanie przede wszystkim przez pracowników trybunałów kościelnych.

Ks. Wojciech Góralski